

Ковчин Н. А.
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник*
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ШКІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ: КУРСИ ЗА ВИБОРОМ

На нинішньому етапі реформування загальної середньої освіти запровадження профільного навчання у старшій школі – ліцеї академічної та професійної спрямованості дуже важливим є формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, підготовка випускника – патріота, інноватора, креативної особистості, яка має не тільки ґрунтовні знання, але і практичні вміння та навички з економіки та діяльності колективів у різних сферах. Така підготовка допоможе особистості реалізувати себе у подальшій професійній діяльності та житті.

Випускники сучасних закладів потребують як глибоких економічних знань, так і психологічних знань і умінь у сфері управлінської та економічної діяльності. Особливо важливими для становлення особистості та її самореалізації є знання, практичні вміння з управління виробничими колективами, це сприятиме зростанню ефективності економічної діяльності підприємств країни.

Оновлення шкільної економічної освіти на сучасному етапі трансформаційних змін в суспільстві та економіці України та Євросоюзу, у світі стало дуже актуальною проблемою. Вказані зміни в суспільстві породжують новий запит на економічні знання як у старшокласників, так і у молоді, у дорослого населення. Такий значний запит обумовлений тим, що сьогодні економічна освіта стає фактором адаптаційних процесів в сучасній особистості та формування підприємницької компетентності.

Головним ресурсом соціально-економічного розвитку стає сама людина, її освіченість і професійна компетентність, високі моральні і вольові якості. Це

проявляється у зростаючій інтелектуалізації основних чинників виробництва, у переході до економіки, що базується на глибоких знаннях її законів, яку характеризує системне використання наукових досягнень у процесі соціально-економічного розвитку.

Профільне навчання спрямоване на формування цілісної життєвої, світоглядної, наукової, культурної та професійної компетентності учнів, що забезпечить їхнє подальше самовдосконалення і самореалізацію. На концептуальному рівні профільне навчання визначається як один зі шляхів забезпечення рівного доступу до якісної освіти; інноваційний характер сучасної профільної освіти характеризують ідеї, які потребують розробки й реалізації на всіх рівнях [3, с. 4, 5].

Шкільна економічна освіта не може бути обмежена лише тільки формуванням знань. Засвоївши основи економічних знань, сформувавши уміння читати й аналізувати актуальні економічні матеріали, розбиратися в економічних процесах, учні мають розуміти, що економічна теорія – це інтелектуальний ресурс, необхідний для того, щоб осмислити своє місце в економічних процесах, навчитися «грати» основні економічні ролі, вступати в цивілізовані взаємовідносини і приймати економічно виважені рішення щодо проблем, пов'язаних з майбутньою практичною діяльністю.

Перед сучасною економічною освітою школярів, стоять такі завдання:

- загальноосвітнє, пов'язане з формуванням світогляду та розвитком розумових здібностей на основі економічного способу мислення;
- практичне, пов'язане з формуванням навичок грамотної економічної поведінки, уміння робити раціональний вибір та реалізувати свої громадянські права в демократичному суспільстві;
- підготовчо-професійне, пов'язане з ранньою діагностикою та розвитком професійних навичок до підприємницької діяльності;
- виховне, пов'язане з формуванням раціональних ціннісних переконань, економічної культури, ділової етики тощо.

Загальна програма економічної освіти школярів має включати:

- програму економічної освіти для учнів старших класів, курс прикладної економіки, основ бізнесу, підприємницької діяльності, фермерського господарювання, банківської справи тощо;

- програму економічної освіти для учнів з поглибленим вивченням економічних дисциплін [1, с. 30].

Психодіагностика з метою подальшого професійно-економічного спрямування враховує такі показники особистості учнів, як характер емоційно-вольової позиції, домінуючий емоційний стан у переживанні актуальної життєвої ситуації та ставлення до своєї перспективи, структуру провідних мотивів, систему ціннісних орієнтацій та життєвих цілей, характер активності у взаємодії з середовищем життєдіяльності та підприємницький хист.

Важливим критерієм, що береться до уваги, є рівень розвитку активності як суб'єктного потенціалу особистості. До уваги необхідно також брати характер активності, що полягає у здатності підлітка долати критичні ситуації в різних сферах життєдіяльності: стресостійкість (фізична сфера), толерантність до фрустрацій (соціальна сфера), здатність конструктивно розв'язувати пізнавальні та перцептивні конфлікти (пізнавальна сфера), творчо долати кризи (психологічна сфера) [2, с. 29].

Наступна група критеріїв характеризує ступінь усвідомлення самоконтролю в ситуаціях напруженої діяльності: параметри когнітивного простору; продуктивність уваги; втомлюваність (показник енергетичного потенціалу організму, його здатність до напруженої діяльності).

Для навчання за курсами економічного спрямування необхідно надати значення інтелектуальній активності особистості, зокрема таким її показникам, як особливість організації індивідуального досвіду (рівень сформованості понятійних структур, тип репрезентації подій, своєрідність індивідуальної бази знань), інтелектуальна ефективність, індивідуальна своєрідність інтелектуальної діяльності, креативність [2, с. 29].

Курси за вибором відіграють важливу роль в системі профільного навчання. Це обов'язкові предмети за вибором учня, які підкріплюють обраний

профіль. На відміну від факультативних курсів, елективні курси обов'язкові для відвідування.

Метою вивчення курсів за вибором є орієнтація учнів на індивідуалізацію навчання і соціалізацію; на підготовку до усвідомленого і відповідального вибору сфери майбутньої професійної діяльності. Учні гімназій і ліцеїв мають можливість обрати індивідуальну освітню траєкторію за власним уподобанням та здібностями.

Головним завданнями курсів за вибором економічного спрямування в гімназії та ліцеї є:

- сприяння у самовизначенні учнів у виборі подальшої професійної діяльності;
- створення позитивної мотивації навчання на обраному профілі;
- ознайомлення учнів з основними видами діяльності обраного профілю;
- активізація пізнавальної діяльності учнів;
- підвищення інформаційної та комунікативної компетентності учнів гімназій та ліцеїв.

Сучасні курси за вибором виконують три основних функції:

1) розвивають зміст одного з базових навчальних предметів, вивчення якого здійснюється на мінімальному базовому рівні, що дозволяє підтримувати вивчення суміжних предметів на профільному рівні чи одержувати додаткову освіту для участі в зовнішньому незалежному оцінюванні з обраного предмета на профільному рівні; 2) «надбудови» профільного курсу, вивчення основних профільних предметів на належному рівні за рахунок насичення профільного курсу додатковим змістом, який поглиблює і розширює знання з основних предметів; 3) мають здатність задовольнити пізнавальні інтереси в різних сферах діяльності людини.

Особливість курсу за вибором «Основи управління виробничим колективом» полягає в особистісно зорієнтованому спрямуванні змісту курсу. Зокрема, важливим акцентом моделювання курсу є психологічні аспекти управлінської діяльності керівника колективу. Значна увага зосереджена на

вивченні закономірностей формування та функціонування колективу, ознайомлення із стилями управління, визначення психологічної сумісності працівників у колективі, що дає можливість попередження конфліктів. Також у процесі вивчення даного курсу за вибором учні навчаються формувати соціально-психологічний клімат у виробничому колективі, застосовувати метод соціометрії, попереджати синдром емоційного вигорання, вчити діагностувати прояви стресу та дистресу, визначати рівень стресостійкості особистості, оволодівати знаннями про копінг-ресурс та копінг-стратегію працівника та власної особистості, визначати інтернальний або екстернальний локус контролю.

Користуючись тестовими матеріалами на практичних заняттях, визначати психологічні особливості, психоемоційний стан, тип темпераменту, тип акцентуації, соціотип, принципи сумісності соціотипів, особливості соціально-психологічної адаптації, прояви дезадаптації тощо.

Отже вивчення даного курсу старшокласниками в гімназії та ліцеї дозволяє підготувати їх до керівної діяльності в галузі економіки.

Список література

1. Гражевська Н. Шкільна економічна освіта: проблеми становлення та розвитку / Н. Гражевська // Географія та основи економіки в школі : науково-методичний журнал. – 1999. – №4. (14) – С.30.
2. Сазоненко Г., Рокитко А. Економічна освіта і пошук активізації навчально-виховного процесу / Г. Сазоненко, А. Рокитко // Географія та основи економіки в школі: науково-методичний журнал. – 1998.– № 4. (14) – С28-31.
3. Топузов О. М. Особливості впровадження профільного навчання географії в загальноосвітні навчальні заклади України // Курси за вибором з географії. Зміст і методичні рекомендації / уклад. Т. Г. Назаренко. – Харків : Вид. групи «Основа», 2011. – С. 4-7.